

VERKOSTOTYÖTÄ KAAKKOIS-SUOMESSA

Hankkeista kohti pysyvää verkstopankkitoimintaa

Paula Ylönen ja Kirsi Kulhoranta

SISÄLLYSLUETTELO

OSA I VERKOSTOTYÖ JA VERKOSTOTYÖN MENETELMIÄ

1. JOHDANTO.....	4
2. ASIAKKAAN VERKOSTOT JA MONIASIAKKUUDEN ONGELMAT.....	4
2.1 Asiakkaan verkostot.....	4
2.2 Moniasiakkuuden ongelmat.....	4
3. MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ.....	5
4. DIALOGISUUS.....	6
5. HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ.....	6
6. DIALOGISET TOIMINTATAVAT JA MENETELMÄT HUOLEN VYÖHYKKEISTÖLLÄ.....	8
6.1 Huolen puheeksiotto.....	8
6.2 Ennakointidialogit.....	9
6.2.1 Tulevaisuuden muistelu.....	10
6.3 Läheisneuvonpito.....	10
6.3.1 Lapsen läheisverkoston kartoitus.....	11
6.4 Verkostoterapia.....	11
6.5 Avoimet dialogit.....	12
7. VERKOSTOKONSULTTITOIMINTA KUNNISSA.....	13
7.1 Verkostokonsultit.....	13
7.2 Verkostokoordinaattori.....	13
7.3 Verkostokonsulttitoiminnan koordinaatorakenne.....	13

OSA II VERKOSTOTYÖTÄ KAAKKOIS-SUOMESSA

8. VERKOSTOTYÖTÄ KAAKKOIS-SUOMESSA.....	16
8.1 Lastensuojelun kehittämissuunnitelma verkostopankkiirina.....	16
8.2 Kaakkois-Suomen verkostopankin toimintaa 2008 - 2009.....	16
8.2.1 Verkostopankin tilaukset 2008 - 2009.....	17
9. VERKOSTOTYÖN MENETELMIEN JA VERKOSTOPANKIN ”JUURTUMINEN” KAAKKOIS-SUOMEEN.....	18
9.1 Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan hanke.....	19
9.1.1 Verkostopankkitoiminta Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka – hankkeessa.....	19
9.2 Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan osahankkeet Huoli puheeksi - teot tueksi ja Verkostomenetelmät lapsen eduksi.....	20
9.2.1 Huoli puheeksi - teot tueksi -hanke.....	20
9.2.2 Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hanke.....	20
9.3 EPM - Early Prevention Methods Varhaisen tuen toiminnalliset menetelmät - hanke.....	21
9.3.1 Huoli puheeksi koulutukset yhteistyössä Yhdessä enemmän –hankkeen kanssa.....	21
9.3.2 Kasvatuskumppanuus -koulutus.....	22
9.4 Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke ja Life Coach ja läheisneuvonpidon koollekutsujien koulutukset.....	22
9.5 Kouvolan seudun lastensuojelun kehittämishanke 2006 – 2008.....	23
10. HANKKEIDEN JÄLKEEN PYSYVÄÄN TOIMINTAAN JA LAPSEN OSALLISUUTEEN.....	23
10.1 Lapsen osallisuus ja verkostot.....	23
10.2 Jatkoitoimenpiteet Kaakkois-Suomessa.....	24
10.2.1 Taustalla paljon työtä.....	24

10.2.2 Toimijoiden tarpeet.....	25
10.2.3 Lapsen ääni –hanke ja verkostopankkitoiminta.....	25
11. KYSELY	25
11.1 Kyselyn tulokset	25
LÄHTEET	30
KIRJALLISUUTTA.....	32

1. JOHDANTO

Suomalaiselle hyvinvointipalvelujen järjestelmälle on tunnusomaista erikoistuneisuus, sektori-, asiantuntija- ja yksilökeskeisyys. Palvelujärjestelmässä korostuvat ammattilaisten osaaminen ja resurssit. Työntekijäverkotot kytkeytyvät asiakkaiden ongelmatilanteisiin eri sektorien asiantuntijuuden kautta. Palvelujärjestelmää haittaavana tekijänä voidaan pitää eri sektorien välistä yhteistyön puutetta.

Palvelujärjestelmässä olevan asiakkaan eri verkostot kutsutaan usein koolle vasta silloin kun kaikki muut keinot on kokeiltu ja tilanne on ”jumissa”. Yhteistyön rakentamiseen näissä tilanteissa tarvitaan verkostotyömuotoja, joiden avulla eri palvelusektorien työntekijät ja asiakkaat verkostoineen voivat kohdata tasavertaisesti ja toisiaan kunnioittavasti.

Verkostomaisilla ja voimavarakeskeisillä työmuodoilla saadaan aikaan voimavarayhdistelmiä, jotka ylittävät erikseen toimimisen mahdollisuudet. Työmuodot ovat asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistoimintaa, jossa keskeistä on asiakkaiden ongelmien hahmottaminen heidän arkensa näkökulmasta. Mukaan liitetään kunkin työntekijätahon tuki ja apu osaamisen ja mahdollisuuksien mukaan.

2. ASIAKKAAN VERKOSTOT JA MONIASIAKKUUDEN ONGELMAT

2.1 Asiakkaan verkostot

Asiakkaan sosiaalisen verkoston (esim. perhe tai lähiverkosto) kutsuminen mukaan yhteistyöhön on asiakastyön voimavara ja onnistumisen avain. Asiakkaiden sosiaalisten verkostojen voimavaroja ei kuitenkaan osata tarpeeksi hyödyntää vaikka lähi-ihmissuhteiden merkitys suojaavana tekijänä kuormittavissa elämäntilanteissa ja olennaisena resurssina ongelmatilanteissa hyvin tiedetään. Usein asiakkaiden elämäntilanteiden kokonaisvaltaisuus unohdetaan ja läheisverkostojen ja sosiaalisten suhteiden merkitys jää taka-alalle. Kuitenkin mitä enemmän ihmisillä on sosiaalisia suhteita ja niiden antamaan tukeen liittyvää luottamusta sitä paremmin he yleensä selviytyvät ongelmatilanteissa.

Sosiaalisten suhteiden laadun on todettu olevan yhteydessä sosioekonomiseen asemaan. Korteisen ja Tuomikosken (1998) mukaan sosiaaliset verkostot ovat heikompia henkilöillä, joilla on matalampi koulutustaso ja alhaisempi sosiaalinen ja taloudellinen asema eli juuri ne henkilöt, jotka eniten tarvitsisivat verkostojen suojaa jäävät sitä vaille. Esim. Klefbeckin selvityksen mukaan yhden ihmisen tarvitsema sosiaalinen verkosto muodostuu noin 25 henkilöstä. Verkoston muodostavat läheiset ja etäisemmät ihmissuhteet. Verkostojen antama tuki on molemminpuolista; tukea saava myös itse auttaa ja tukee. Verkostotyön menetelmillä etsitään ja pyritään yhdistämään juuri näitä asiakkaan sosiaalisten verkostojen voimavaroja.

2.2 Moniasiakkuuden ongelmat

Pitkälle erikoistuneissa palvelujärjestelmissä asiakkaiden moniongelmaisuus on merkinnyt moniasiakkuutta. Lapsi tai perhe saattaa olla asiakkaana monella eri auttajataholla ja usein auttajatahot toimivat asiakkaitensa kanssa toisistaan

tietämättä, jolloin syntyy ns. moniasiakkuutta. Perinteinen ratkaisuyritys moniasiakkuuteen on ollut yhä erikoistuneempien palvelujen tuottaminen ilman riittävää koordinaatiota. Tällöin moniasiakkuudesta muodostuu hallinnan pulma. Eri palvelujärjestelmissä mukana olevasta asiakkaasta tulee helposti ei kenenkään asiakas.

Ihmisten elämän kokonaisuus on jaoteltu osiin niin, että miltei jokaista elämän pulmaa varten oma on asiantuntijansa, joka hoitaa tehtävänsä muista asiantuntijoista riippumatta. *”Monimutkaisuutta yritetään hallita jakamalla kokonaisuus osiin ja hallitsemalla kutakin osaa erikseen.”* Ratkaisuna ei voida kuitenkaan pitää yhä pitemmälle vietyjä erikoistuneempia palveluja vaan tarvitaan uudenlaisia työmuotoja, joissa eri sektorien päättäjät, työntekijät ja asiakkaat verkostoineen voivat kohdata. Verkostotyö on asiakkaan, hänen lähiverkostonsa ja työntekijäverkoston yhteistyötä.

3. MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Moniammatillinen yhteistyö on hyvinvointipalveluissa keskeinen työmuoto ja yhä useamman ammattilaisen arkea. Eri sektoreiden tuottama asiantuntemus toteutuu kuitenkin usein rajojensa sisällä. Mitä enemmän rajoja vedetään, sitä tärkeämmäksi tulee rajojen ylittäminen, joka edellyttää kuroutumista toisia kohti, dialogisuutta. Rajanylitykset ovat kuitenkin pulmallisia kohdatessa sellaisia ilmiöitä, jotka eivät noudata sektorijärjestelmän työnjakoa. Erityisen ajankohtaisia rajanylitykset ovat tilanteissa, joissa erikoistunut ammatillinen järjestelmä kohtaa muuntuvat sosiaaliset verkostot.

Suomalaisessa palvelukulttuurissa on alkanut saada tilaa uudenlainen ajattelu- ja toimintatapa. Palveluissa on otettu käyttöön asiakaslähtöistä työorientaatiota, tilannekohtaisia, joustavia ja verkostomaisia työmuotoja ja dialogisia verkostotyökäytäntöjä. Dialoginen verkostotyö merkitsee yhteistyötä, jossa toteutuvat osallistujien tasavertainen kohtaaminen ja vuoropuhelu asiakkaan ja hänen verkostojensa kanssa. Yhteistyö tuo mukanaan uutta ymmärrystä sekä avaa osapuolien välille uusia vaihtoehtoja ja toimintamahdollisuuksia. Verkostomaisten työmuotojen kehittämistä tarvitaan kaikilla palvelusektoreilla missä kohdataan erikikäistä väestöä arjen mitä moninaisimmissa ongelmatilanteissa. Verkostotyön tueksi on myös kehitettävä hallintoalojen rajat ylittäviä koordinaatio- ja johtamisrakenteita.

Moniammatillisessa yhteistyössä asiakas- ja työntekijäverkostot verkostoituvat erilaisin kokoonpanoin ja erilaisin orientaatioin. Kaarina Mönkkönen erottaa ihmissuhdealan työssä kolme eri tavoin painottuvaa työmuotoa ja -käytäntöä:

- asiantuntijakeskeinen moniammatillinen työryhmä
- asiakkaita osallistava yhteistyökokous
- monitoimijainen dialoginen verkostotyö

4. DIALOGISUUS

Dialogisuus tarkoittaa vuoropuhelua, moniäänisyyttä ja vastavuoroista vaikuttamista erilaisten osanottajien kesken. Dialogisessa vuorovaikutuksessa osapuolet kohtaavat tasavertaisesti; kaikki saavat puhua ja kaikki tulevat kuulluiksi. *”Pelkkä” kuulluksi tuleminen antaa voimia ja kokemus hyvästä kuulluksi tulemisesta antaa niitä monin verroin.*

Dialogisen kohtaamisen vaatimus on, että ihmisten, joita asia koskettaa, on oltava mukana oman konkreettisen tilanteensa pohdinnassa. Dialogisuus edellyttää luottamusta, joka syntyy aidossa kohtaamisessa, jossa ihmiset uskaltavat tuoda esiin omat toimintamahdollisuutensa, toiveensa, halunsa ja huolensa. Luottamus ei kuitenkaan kestä, jos sanat eivät vastaa tekoja. Luottamuksen kestävyys mitataan vasta toiminnassa, elämisen arjessa.

Dialoginen kohtaaminen ei onnistu myöskään ilman toivoa, joka auttaa jaksamaan vaikeidenkin elämänvaiheiden yli. Ihmisten välistä kohtaamista ei voi käydä epätoivon ilmapiirissä. Jos osapuolet eivät usko saavuttavansa mitään, on heidän kohtaamisensa merkityksetöntä. Dialogisessa kohtaamisessa tavoitteet on etsittävä yhdessä asiakkaan kanssa heidän arjestaan, heidän todellisesta elämäntilanteestaan. Dialoginen kohtaaminen vaatii epävarmuuden sietoa, joka edellyttää, että asioita ei yritetä ymmärtää ja määritellä liian pian ja lopullisesti. Dialogisuus hyötyy viiveestä.

Eri verkostojen välinen vuorovaikutus alkaa tuottaa yhteistä ja tasavertaista vuoropuhelua dialogia osapuolten välille. Dialogisuus toteutuu osapuolten välillä myös ”sisällä” ns. sisäisenä dialogina. Kun kuuntelee toisia, joutuu sovittamaan kuulemansa omiin katsomuksiinsa oman sisäisen dialogin kautta. Dialogin kautta on tavoitteena muodostaa uusi ymmärrys, joka muodostaa perustaa myöhemmälle ajattelulle ja toiminnalle.

Tavoitteen asettaminen on suuntautumista tulevaisuuteen ja asiakkaan kokonaisvaltaista kuulemistä. Freiren (2005): *”Tulevaisuus ei ole jotain, minkä ihmiset vastaanottavat, vaan jotain, minkä he luovat.”* Dialogisuus ei ole suhtautumistapa, joten se ei pelkisty tekniikoihin tai menetelmiin. Ne vain auttavat voittamaan epävarmuutta. **Dialogisuuden voi ymmärtää sekä ajattelutapana että toimintakäytäntönä.** Isaacs (2001) sanoin: Dialogi on yhdessä ajattelemisen taitoa.

5. HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ

Dialogiset ja verkostomaiset käytännöt ja toimintatavat voidaan karkeasti sijoittaa Stakesin Verkostotutkimus ja kehittämismenetelmät –ryhmässä kehitetylle työntekijän huolen astetta kuvaavalle metaforalle, Huolen vyöhykkeistölle. Sen avulla työntekijä voi tunnustella asiakasta esim. lasta koskevaa huoltaan.

Vyöhykkeistö on jaettu neljään osaan sen mukaan minkälainen on työntekijän kokema huoli:

1. ei huolta lainkaan

2. pieni huoli
3. harmaa vyöhyke
4. suuri huoli

1 EI HUOLTA	2 PIENI HUOLI		3 HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		4 SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoiman tarpeesta.	Huoli kasvaa, luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin* lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömästi vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esim. rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa

KUVIO 1. Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeet eivät konkreettisesti sijaitse missään ja lähtökohtana on ajatus huolen subjektiivisuudesta. Jokainen työntekijä kokee asiakkaan tilanteen omasta näkökulmastaan ja huolen aste saman asiakkaan kohdalla voi vaihdella työntekijästä toiseen. Työntekijän huoli esim. lapsesta on aina sidoksissa siihen millaisiksi hän kokee omat auttamismahdollisuutensa. Huoli kasvaa sitä mukaan kun auttamiskeinot vähenevät ja kun huoli kasvaa tarvitaan muita, yhteistyötä.

Huolen harmaalla vyöhykkeellä työntekijä kokee, etteivät hänen omat auttamiskeinonsa riitä. Tilanteeseen tarvitaan lisää tukea ja/tai kontrollia, millä tässä tilanteessa tarkoitetaan hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotakin epätoivottavaa. Kontrollikin on tukeen pyrkimistä. Huolen harmaa vyöhyke on epäselvin ja kuormittavin toimintaympäristö työntekijän kannalta ja edellyttää yhteistyön käynnistymistä ja sitä kautta tilanteen selkiyttämistä ja mahdollisten tukitoimien suunnittelua. Tutkimusten mukaan (Eriksson & Arnkil 2005) lasten ja nuorten palveluissa alle joka kymmenessä tilanteessa huoli on harmaalla vyöhykkeellä.

Työntekijän kokema subjektiivinen huoli on työväline lapsen, nuoren tai perheen avun tunnistamisessa ja kertoo työntekijälle, milloin tarvitaan verkoston tukea tilanteeseen. **Huolen vyöhykkeistön avulla** työntekijä arvioi omaa työskentelysuhdettaan asiakkaaseen. Sen avulla ei arvioida ongelmien laatua tai määritellä työntekijän omia toimintamahdollisuuksia eikä myöskään **luokitella lapsia, nuoria ja perheitä**.

6. DIALOGISET TOIMINTATAVAT JA MENETELMÄT HUOLEN VYÖHYKKEISTÖLLÄ

Työmenetelmiä on luotu kahdenkeskiseen suhteeseen (Huolen puheeksiotto) sekä verkostomaiseen työskentelyyn (Ennakointidialogit I ja II). Lisäksi erityisesti kriisityöhön eli ns. suuren huolen tilanteisiin ovat olemassa omat verkostomaiset työtavat (läheisneuvonpito, verkostoterapia, avoimet dialogit).

Ei huolta	Pieni huoli	Harmaa vyöhyke	Suuri huoli
<p>ENNAKOINTIDIALOGIT I</p> <p>Alueneuvonpidot Asukkaat ja työntekijätahot kohtaavat. Saadaan kuvaa tarvitaanko yhteistoimintaa ja missä asiassa.</p> <p>Teemaneeuvonpidot</p> <p>Suunnittelupalaverit Yhteistoiminnan suunnittelu yhteisen teeman merkeissä.</p>	<p>ENNAKOINTIDIALOGIT II</p> <p>Tulevaisuuden muistelu – asiakaspalaveri Perheen toimiva arki keskiössä. Saadaan selkeyttä, suunnitelma ja koordinaatiota yhteistoimintaan.</p>	<p>Läheisneuvonpidot Saadaan läheisen kanssa lastensuojelun sopimus ja lapselle tuki ja mahdollisuus olla kotona.</p> <p>Verkostoterapia Voidaan jakaa emotionaalista taakkaa ja saada verkostot sitoutumaan kriisin ratkaisemiseen.</p> <p>Avoimet dialogit Voidaan korvata psykoottiset oireet yhteisellä kielellä turvallisessa dialogiprosessissa.</p>	
<p>Huolten ottaminen puheeksi varhaisena dialogina</p>			

KUVIO 2. Dialogisia toimintatapoja ja menetelmiä huolen vyöhykkeistöllä (Eriksson & Pyhäjoki 2007)

6.1 Huolen puheeksiotto

Huolen puheeksiotto –menetelmän avulla työntekijä voi ottaa puheeksi vaikeitakin asioita asiakkaan kanssa ja avata dialogia huoltensa huojentamiseksi. Menetelmä sopii käytettäväksi erityisen hyvin pienen huolen tilanteisiin, jossa työntekijä haluaa ottaa puheeksi esim. lapseen liittyvät havaintonsa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja perhettä kunnioittavasti.

Huoli kohdistuu yhtä aikaa kahteen eri asiaan; lapsen kehitykseen/selviämiseen sekä työntekijän omiin toimintamahdollisuuksiin. Huoli voi kohdistua työntekijän, lapsen ja muiden merkityksellisten henkilöiden suhteeseen. Huoli koskee aina tulevaisuutta ja sen taustalla on työntekijän hahmottama kokonaiskuva tilanteesta, johon vaikuttavat

havaintojen lisäksi tieto, tunteet ja veloitteet. Subjektiivinen huoli on ennakointia suhteiden kehittymisestä ja omista toimintamahdollisuuksista. Toimintamahdollisuuksin vaikuttavat omien voimavarojen lisäksi muiden voimavarat.

Puheeksioton avulla työntekijä voi hahmottaa oman huolensa konkreettisesti ja ennakoida tietoisemmin toimintansa vaikutuksia. Avatessaan dialogin työntekijä ei tuo pelkästään esille omaa huoltaan vaan pyytää vanhempia mukaan pohtimaan lapsen tilannetta. Se on avaus yhteistyöprosessiin perheen kanssa.

6.2 Ennakointidialogit

Ennakointidialogeilla tarkoitetaan verkostomaisia yhteistyöpalavereja. Palaverit ovat monitoimijaisen yhteistyön, vuoropuhelun ja kohtaamisen paikkoja. Ennakointidialogien tarkoituksena on tuottaa moniammatilliseen yhteistyöhön selkeyttä, suunnitelmallisuutta ja kokonaisuuksien hallintaa. Niiden avulla saadaan yhteistyöhön selkeyttä, uusia toimintamahdollisuuksia sekä kaikkia osapuolia motivoiva toimintasuunnitelma.

Ennakointidialogit ovat asiakaslähtöisiä ja menneisyyden sijasta tulevaisuuteen suuntautuvia, joissa dialogin avulla etsitään ratkaisuja ja voimavaroja. Keskeistä ennakointidialogeissa on tasavertainen vuoropuhelu sekä kuuntelun ja puhumisen erottaminen. Jokainen puhuu omalla vuorollaan vain omasta puolestaan ja omista toimintamahdollisuuksistaan. Toisen puhetta ei saa keskeyttää eikä kommentoida. Kyseessä ei ole siis tavanomainen keskustelutilanne vaan kirjaimellisesti vuoropuhelu ja vuorokuuntelu. Kaikkien puheet kirjataan kaikkien nähtävälle esim. fläppitaululle koko palaverin ajan. ”Kirjatut” puheet muodostavat pohjan yhteiselle toimintasuunnitelmalle.

Ennakointidialogeja vetävät Stakesin kouluttamat ulkopuoliset verkostokonsultit, jotka eivät ole vastuussa käsiteltävän tapauksen ratkaisemisesta. He eivät myöskään työskentele kyseisen asiakkaan tai asian kanssa. He tietävät verkoston asiasta vain palaverin tilaajan huolen. Verkostokonsultit huolehtivat palaverin kulusta ja sujumisesta. Ennakointidialogeissa on tietty selkeä rakenne, jonka yhtenä tavoitteena on lieventää ja ehkäistä negatiivisten vuorovaikutuskuvioiden syntymistä kuten esim. verkostojen kohtaamisessa tapahtuvaa työntekijöiden keskinäistä syyttelyä tai yhteistyöstä vetäytymistä.

Ennakointidialogeja ovat:

- Ennakointidialogit asiakastyössä
 - Tulevaisuuden muistelu –verkostopalaveri
 - Työntekijöiden ennakointimetodi
- Ennakointidialogit suunnittelutyössä
 - Alueneuvonpito
 - Teemaneeuvonpito
 - Tulevaisuuden muistelu –suunnittelupalaveri

6.2.1 Tulevaisuuden muistelu

Keskeisin käytetty ennakoitdialogi muoto asiakastyössä ja erityisesti harmaan huolen vyöhykkeen huoltilanteissa on Tulevaisuuden muistelu – asiakaspalaveri. Se on kehitetty psykososiaalisen työn tilanteisiin, joihin liittyy useita toimijoita. Työmuoto on tarkoitettu ensisijaisesti työskentelyyn lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa perheellä on useita tukitahoja eikä eri tahojen keskinäinen työnjako ole riittävän selvä, voidaan järjestää Tulevaisuuden muistelu – verkostopalaveri. Menetelmää voidaan käyttää myös esim. vanhustenhuollon ja kuntoutuksen monitoimijatilanteissa.

Tulevaisuuden muistelu –verkostopalaveri järjestetään asiakkaan, hänen lähi- ja työntekijäverkoston kesken. Työntekijä kertoo tarpeestaan/huolestaan asiakkaalle ja sopii hänen kanssaan keitä lähi- ja työntekijäverkostosta pyydetään mukaan. Palaverin vetävät tilanteeseen nähden ulkopuoliset verkostokonsultit (2 kpl).

Menetelmän avulla ei ”leikitä” olevansa tulevaisuudessa, vaan muistelun avulla yritetään tuoda esille palaveriin osallistujien ne ajatukset, jotka ovat jo läsnä nykyisyydessä. Keskeistä on, että tämän hetken huolia voidaan lähestyä hyvästä ja huojentuneesta tulevaisuudesta käsin. Palaverissa pyritään tulevaisuutta koskevien ajatusten monipuolistamiseen ja rikastamiseen ja sitä kautta ahdistuksen vähentämiseen, kohti parempaa tulevaisuutta.

6.3 Läheisneuvonpito

Läheisneuvonpito on menetelmä, jossa vahvistetaan lastensuojelun asiakkaan ja hänen lähipiirinsä asemaa ja voimavaroja oman asiansa selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Läheisneuvonpito on lähtöisin Uudesta-Seelannista, jossa menetelmä on ollut vuodesta 1989 lakisääteinen lastensuojeluperheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä.

Suomessa läheisneuvonpidon soveltaminen sosiaalityöhön (ensisijaisesti lastensuojelun alueella) käynnistettiin Stakesin Huosta-projektin osahankkeena vuonna 1997. Suomessa käyttöön otetun läheisneuvonpito-käsitteen tarkoituksena on korostaa, että asiakkaalle merkitykselliseen yksityiseen tukiverkostoon voi kuulua muitakin kuin perheen tai suvun jäseniä. Vaikka läheisneuvonpito on ensisijaisesti tarkoitettu lasten ja nuorten kriisitilanteisiin, voidaan sitä soveltaa myös muihin elämän ongelmatilanteisiin, kun tarvitaan asiakaslähtöistä näkökulmaa sekä yksilöllistä tukea ja lisäresursseja mahdollisimman nopeasti.

Ulkopuolinen koollekutsuja ohjaa läheisneuvonpitoprosessia ja kartoittaa perheen kanssa tilanteeseen liittyvän läheis- ja työntekijäverkoston ja kutsuu heidät koolle yhteiseen kokoukseen. Läheisneuvonpidossa lapselle valitaan avustaja (ensisijaisesti läheisten joukosta), joka auttaa lasta orientoitumaan tapahtumiin ja ilmaisemaan toiveensa ja tunteensa. Kokouksessa laaditaan yhteistyössä verkoston kanssa ehdotus käsiteltävän (lapsen tilanteen turvaaminen) asian ratkaisemiseksi. Ehdotuksen pohjalta laaditaan sopimus, mitä kukakin jatkossa tekee asian suhteen. Asiassa järjestetään myös yksi tai useampi seurantakokous, jonka avulla perheen tilannetta ja suunnitelman toteutumista seurataan.

Läheisneuvonpidon tarkoituksena on tarjota puitteet ja välineet, joiden avulla perheellä ja sen läheisverkostolla on mahdollisuus selvittää yhdessä tilannetta, ottaa vastuuta ja osallistua päätöksen tekemiseen omassa asiassa.

Kokouksen kolme erillistä vaihetta ovat:

- tiedonanto
- läheisverkoston keskinäinen (ilman viranomaisia tapahtuva) neuvonpito
- suunnitelman esittäminen ja sen hyväksymisestä päättäminen

Läheisneuvonpidossa lapsen etu määritellään käytännöllisesti ja juuri kyseistä lasta koskien. Lapsen tilanne on keskiössä, mutta hänen hyvinvointinsa nähdään verkostosuhteiden yhteydessä.

6.3.1 Lapsen läheisverkoston kartoitus

Lastensuojelulaissa (32 § Lapsen läheisverkoston kartoittaminen) säädetään lapsen läheisverkoston kartoittamisesta. Läheisverkoston kartoittamisessa voidaan käyttää työmenetelmänä läheisneuvonpitoa, jonka avulla selvitetään lapsen, sisarusten, vanhempien ja läheisten kuten sukulaisten näkemykset ja mielipide lapsen tilanteesta.

Lapsen sukulais- ja läheisverkosto on kartoitettava ja verkoston mahdollisuudet huolehtia lapsesta on selvitettävä silloin, kun harkitaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle; huostaanottoa valmisteltaessa ja kun suunnitellaan avohuollon sijoitusta. Kiireellisissä sijoituksissa läheisverkoston kartoittaminen tehdään, mikäli se vain on ajankäytöllisesti mahdollista. Tahdonvastaisissa huostaanotoissa selvitys lapsen läheisverkoston kartoittamisesta tulee sisällyttää huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevaan hallinto-oikeudelle osoitettuun hakemukseen.

Läheisverkoston rooli on erityisen tärkeää huomioida avohuollon tukitoimia suunniteltaessa ja toteutettaessa. Lapsen oman perheen lisäksi sukulaisilla ja muilla läheisillä voi olla voimavaroja ja halua lapsen ja hänen perheensä tukemiseksi.

6.4 Verkostoterapia

Verkostoterapian taustalla on oletus siitä, että ihmissuhteet ovat tärkeä, ellei tärkein suojaava tekijä sekä psyykkistä että somaattista murtumista vastaan. Verkostoterapian tarkoitus on keskustelun synnyttäminen ja uuden yhteisen ymmärryksen luominen sekä asiakkaan läheisverkoston että ammattiauttajien kesken. Verkostoterapiassa oleellista on puhuminen, toisten kuunteleminen ja tunteiden jakaminen. Keskustelun ja asioiden jakamisen kautta on mahdollista saada asiakkaan ympärillä olevan verkoston voimavarat käyttöön. Verkostoterapiakokouksia voi olla eriluonteisia. Toiset kokoukset voivat olla sisällöltään enemmän suunniteltuja ja ratkaisuun tähtääviä. Toisissa korostuu terapeuttisen muutosprosessin käynnistäminen.

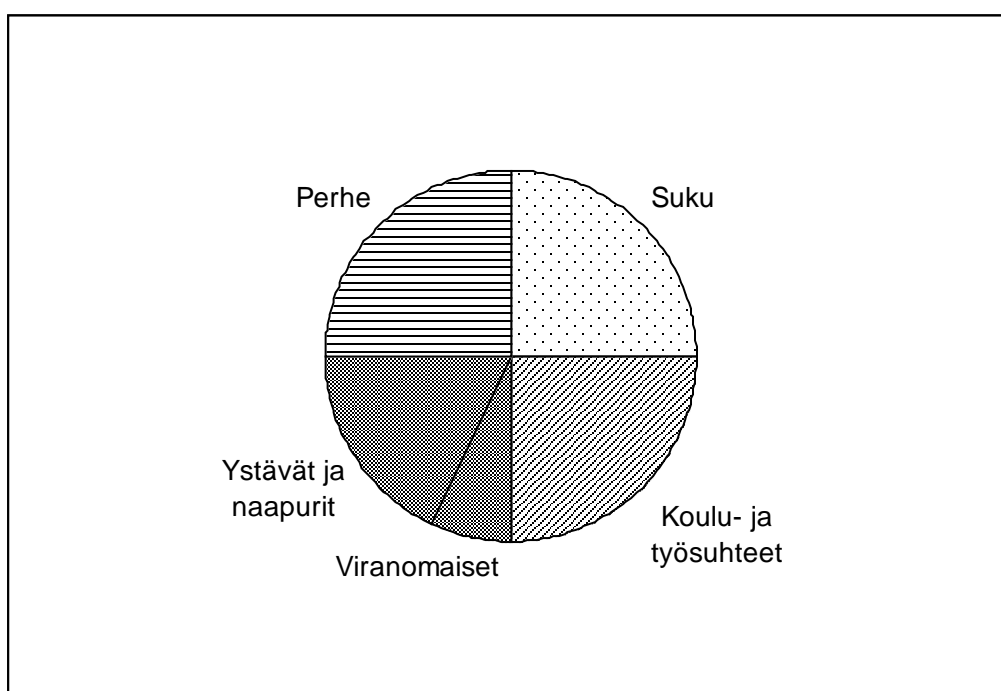
Ennen kuin verkosto kutsutaan koolle, on usein tarpeen järjestää esikokous. Esikokoukseen kutsutaan asiakas tai perhe ja heidän kanssaan työskennellyt työntekijä sekä mahdollisen verkostokokouksen vetäjinä toimivat verkostoterapeutit.

Esikokouksessa kartoitetaan asiakkaan verkostoa, pohditaan olisiko verkostopsykoterapiasta apua ja keitä kokoukseen kutsuttaisiin.

Verkostokartan avulla kartoitetaan asiakkaan merkitykselliseksi kokema läheis- ja hänen asioissaan mukana oleva viranomaisverkosto. Sosiaalisessa verkostossa katsotaan olevan neljä päälohkoa

- perhe (saman katon alla asuvat)
- suku
- koulu- ja työsuhteet
- ystävät ja naapurit yms.

Viranomaiset sijoitetaan viimeksi mainittuun ryhmään omana lohkonaan.

Kuvio 4 Sosiaalinen verkosto

6.5 Avoimet dialogit

Avoimet dialogit ovat psykiatrisessa työssä kehitetty työtapa akuuttien psykiatristen kriisien kohtaamisessa. Siinä korostuvat nopeasti organisoidut verkostolliset hoitokokoukset. Kokouksissa pyritään aikaansaamaan dialogia, jossa kaikki osallistujat tuovat esille omat näkökulmat. Potilaan verkostot osallistuvat alusta asti hoidon suunnitteluun. Avoimissa dialogeissa läheisiä pyydetään mukaan, jotta voitaisiin moniäänisesti ymmärtää mistä on puhe. Avoimet dialogit ovat hoitoprosessi, jossa turvataan ensimmäisen hoitokokouksen jälkeen psykologinen jatkuvuus niin pitkään ja tiheään kuin tarvitaan. (Seikkula & Arnkill 2005.)

7. VERKOSTOKONSULTTITOIMINTA KUNNISSA

Dialogisessa verkostotyössä tulee hoidon kohteeksi perheen muuttamisen sijaan auttamisjärjestelmän ja asiakkaan verkoston välinen suhde. Verkostopalaverieissa asiakas tulee aktiiviseksi vaikuttajaksi omassa asiassaan, koska hän on itse läsnä oman asiansa käsittelyssä. Dialogisuus vaatii ammatillisissa yhteyksissä tietoista orientoitumista dialogiin ja oman toiminnan muuntelumahdollisuuksiin. Tätä varten tarvitaan jäsenyneitä dialogisia työkäytäntöjä ja –menetelmiä. Verkostotyössä tämä tarkoittaa lähes kaikkien menetelmien kohdalla ulkopuolisten koulutettujen koollekutsujien ja verkostokonsulttien käyttöä.

7.1 Verkostokonsultit

Vuonna 2007 noin viidessäkymmenessä kunnassa oli yli 300 verkostokonsulttia. Näitä THL:n kouluttamia verkostokonsultteja voi tilata selkiyttävien verkostopalaverien vetäjiksi verkostokoordinaattorin kautta.

Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL järjestää verkostokonsulttikoulutuksen lisäksi muita dialogisiin verkostotyön menetelmiin liittyvää koulutusta. Lisätietoja löytyy nettiosoitteesta:

<http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Koulutus/index.htm>

Verkostokonsultin käsikirja –ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn avulla on mahdollisuus perehtyä esim. ennakointidialogien toteuttamiseen ja verkostokonsulttitoiminnan organisoimiseen. Lisäksi käsikirja sisältää mm. ennakointidialogeihin liittyvät asiakirjamallit ja lomakkeet.

7.2 Verkostokoordinaattori

Kuntien verkostokoordinaattorit koordinoivat paikallista verkostokonsulttitoimintaa ja kunnasta riippuen myös muita dialogisia ja verkostomaisia toimintoja (mm. läheisneuvonpito, rohkeus-koulutus, puheeksiottamisen koulutukset). Lisäksi heidän tehtäviinsä kuuluvat huolehtia verkostotyön ja –menetelmien kysynnästä ja tarjonnasta sekä vaikuttavuuden seurannasta ja raportoinnista eri tahoille.

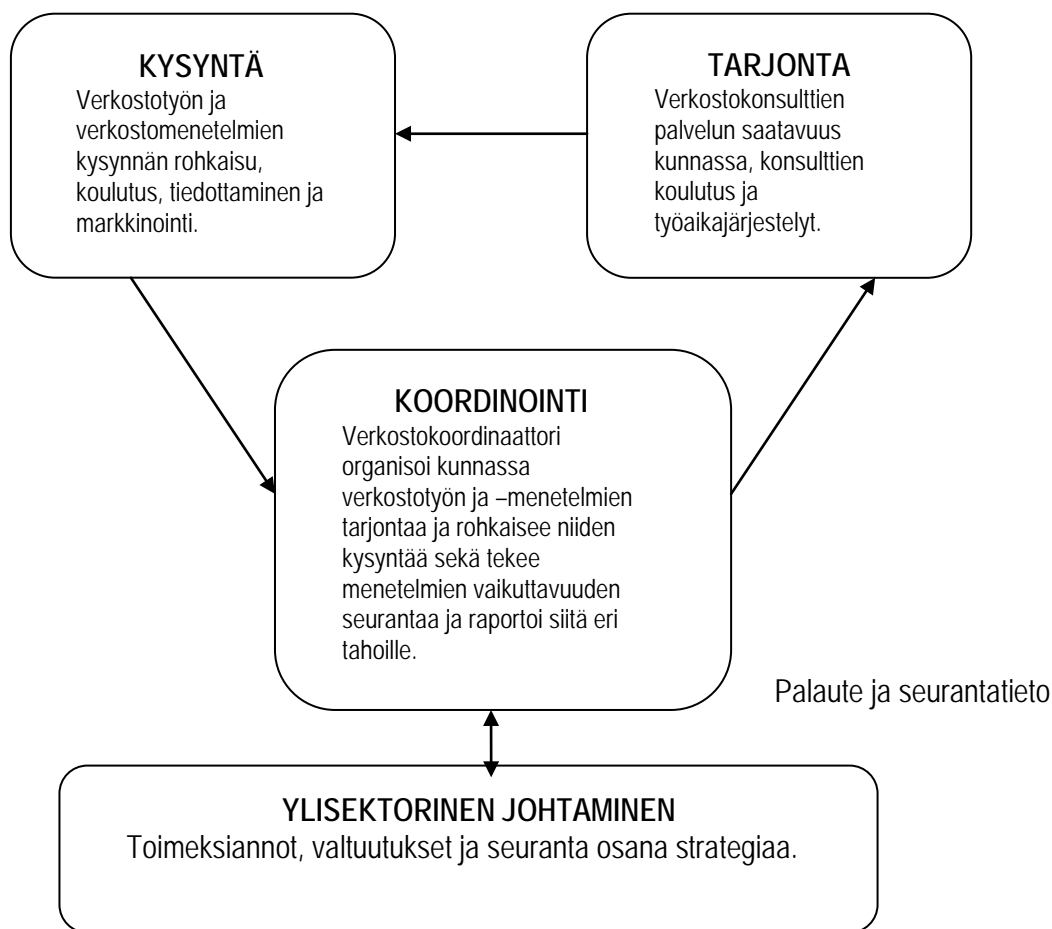
Kuntiin on perustettu verkostokonsulttien muodostamia ”pankkeja”, joita koordinoivat paikalliset verkostokoordinaattorit.

Lista kuntien verkostokoordinaattoreista löytyy osoitteesta:

<http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/verkostokoordinaattorit/index.htm>

7.3 Verkostokonsulttitoiminnan koordinaatorakenne

Verkostotyölle ja verkostotyön menetelmille on palvelujärjestelmässä selkeä tarve. Verkostokonsulttitoimintaa tulee markkinoida kunnan työntekijöille sekä palveluita käyttäville asiakkaille. Verkostokonsulttitoiminta edellyttää palvelujärjestelmässä omaa kunnallista tai seudullista rakennetta, joka sisältää verkostotyön ja verkostomenetelmien osalta seuraavat elementit:

KUVIO 3. Verkostokonsulttitoiminnan koordinaattiorakenne

Toimivan verkostotyöskentelyn ehtona on, että kyetään havaitsemaan ja erottamaan verkostomaisen työskentelyn tarve ja että verkostomaista työskentelyä voidaan tehdä tietoisesti ja jäsenyneesti. Esimerkiksi kunnissa verkostomenetelmien käytön kysynnän rohkaiseminen ja verkostokonsulttitoiminnan ylläpitäminen edellyttää verkostokoordinaattorin ja verkostokonsulttien työpanosta sekä paikallisen johdon tukea ja sitoutumista verkostomaiseen työhön ja menetelmien käyttöön.

Vuonna 2007 verkostokonsulttitoiminnassa mukana olevat kunnat olivat toiminnan vakiintumisessa kolmessa eri ryhmässä:

- Noin kolmasosassa kunnissa oli kuvion 3. mukainen vakiintunut verkostokoordinaattiorakenne. Näistä muutamassa kunnassa johto on sitoutunut verkostotyöhön ja vakiinnuttanut työmuodon osaksi kunnan yhteistyörakenteita. Verkostokonsulttitoiminta on toteutunut vaihtelevasti kymmenen vuoden ajan.
- Yksi kolmas osa kunnista kuuluu laajenevan ja vakiintuvan toiminnan piiriin. Verkostodialogeja on toteutettu muutamien vuosien ajan. Verkostokoordinaattori koordinoi palaveritoimintaa ja verkostopankissa on useita koulutettuja verkostokonsultteja.

VERKOSTOTYÖ JA VERKOSTOTYÖN MENETELMÄT

- Verkostokonsulttitoiminnan aloittaneet kunnat, joissa toimii muutamia verkostokonsultteja (koulutettuja/koulutuksessa olevia), mutta varsinainen toiminta on vielä koordinoimatta.

Nurmijärven ja Rovaniemen verkostotyöskentelyn muodoista löytyy tietoa mm. seuraavista linkeistä:

http://www.nurmijarvi.fi/palvelut/sosiaalipalvelut/fi_FI/perhejasosiaalipalvelut/

http://www.rovaniemi.fi/suomeksi/Palveluhakemisto/Perhe- ja sosiaalipalvelut/Varhainen_avoin_yhteistyö.iw3

<http://seutu.rovaniemi.fi/?deptid=13442>

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;125487;125511;90918;104131;141478

8. VERKOSTOTYÖTÄ KAAKKOIS-SUOMESSA

Kaakkois-Suomen lastensuojelun kehittämisyksikön uudet kehittämissuunnittelijat Eija Wikman ja Paula Ylönen lähestyivät verkostopankin toimijoita 29.10.2007 päivätyllä kirjeellä, jossa he kertoivat saaneensa 22.10.2007 pidetyssä yhteistyöneuvottelussa haltuunsa Kotkan Lastentalon kehittämissuunnittelijoilta Satu Elloselta ja Mirja Herttua-Ruuskaselta verkostopankkimateriaalia ja tiedot verkostopankin toimijoista. Kirje toimi samalla ilmoituksena siitä, että verkostopankin ylläpito on siirtynyt Kaakkois-Suomen lastensuojelun kehittämisyksikön työntekijöiden tehtäväksi.

8.1 Lastensuojelun kehittämisyksikkö verkostopankkiirina

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socomin lastensuojelun kehittämisyksikkö on toiminut syksystä 2007 Kaakkois-Suomen alueen verkostopankkina. Lastensuojelun kehittämisyksikkö koordinoi ja ylläpitää verkosto-osajarekisteriä sekä välittää verkostomenetelmien toimeksiantoja Kaakkois-Suomen alueella. Verkostopankista voi tilata ulkopuolisen koulutetun verkostokonsultin tai läheisneuvonpidon koollekutsujan sekä saada tietoa Huolen puheeksioton kouluttajista, jotka kouluttavat Huolen puheeksioton menetelmistä, kuten esimerkiksi Huolen vyöhykkeistön käytöstä.

	2007	2008	2009
Huolen puheeksioton kouluttajat ja huolten kartoittajat	26	11	12
Läheisneuvonpidon koollekutsijat	21	13	25
Verkostokonsultit	11	9	9
Verkostokonsulttikoulutuksessa olevat (2009 – 2010)			10

Taulukko 1 Kaakkois-Suomen Verkostopankin toimijat 2007 - 2009

Keväällä 2009 on Kaakkois-Suomen alueella aloittanut verkostokonsulttikoulutuksen 10 uutta koulutettavaa. Valtakunnallinen avajaisseminaari toteutettiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella (entinen Stakes) maaliskuussa 2009 ja koulutusta jatketaan syyskuussa paikallisilla koulutuspäivillä (2 pv), joissa vastuu on aikaisemmin koulutuksen hankkineilla verkostokonsulteilla. Loppuvuoden koulutusohjelmaan kuuluvat koulutuspäivät THL:ssä sekä paikalliset koulutuspäivät keuhko- ja keuhkosairaaloilla keuhko- ja keuhkosairauksien osastolla. Paikallinen lopetusseminaari pidetään toukokuussa 2010. Koulutettavilla on mahdollisuus osallistua dialogistipäiville sekä verkostokonsulttien talvipäiville.

8.2 Kaakkois-Suomen verkostopankin toimintaa 2008 - 2009

Vuoden 2008 tammikuussa pidetyssä verkostopankin toimijoiden yhteisessä kokouksessa todettiin, ettei verkostomenetelmistä ole riittävästi tietoa kuntatasolla. Tärkeänä pidettiin ulkopuolisen pankkiirin osuutta, joka toimii neuvottelijana tilaajan ja verkostopankin toimijoiden välillä. Kokouksessa muodostettiin kolme työryhmää, joiden tehtäväksi tuli laatia esitteet huolen puheeksioton, läheisneuvonpidon ja

verkostokonsultoinnin menetelmistä ja siitä mitä maksajan ja tilaajan tulee tietää sekä kustannusten määrittelystä. Työryhmät muodostuivat seuraaviksi:

- huolen puheeksioton työryhmä: koollekutsuja Mirja Herttua-Ruuskanen, Terttu Hänninen ja Teija Hongisto
- läheisneuvonpidon työryhmä: koollekutsuja Marika Elg
- verkostokonsultti työryhmä: koollekutsuja Ritva Seppälä

Läheisneuvonpidon ja verkostokonsultoinnin esitteet ovat tämän selvityksen liitteenä.

Verkostopankin toimijat ovat kokoontuneet kevään 2009 aikana kaksi kertaa. Kokouksissa on käsitelty verkostopankkitoiminnan ajankohtaisia asioita, tilauksia ja toimintaa liittyviä hankaluuksia. Yhteistä huolta on koettu esim. osaamisen päivittämisestä ja toiminnan käytännön järjestelyistä, koska sopimukset kuntien kanssa vielä puuttuvat (muistio 15.1.2009). Verkostopankkitoiminnan koordinoinnin osalta Kaakkois-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö pystyy ainoastaan järjestämään toimijoiden säännölliset tapaamiset ja välittämään tilaukset.

Tulevassa Lapsen ääni –hankkeessa olisi tärkeää maastouttaa verkostotyön menetelmät kentälle. 23.4.2009 pidetyssä toimijoiden kokouksessa keskusteltiin mm. siitä, voiko yksi tulevan kehittämisverkoston kehittämissuunnittelijoista ryhtyä verkostopankkiiriksi koko Kaakkois-Suomen alueelle. Huolta koettiin siitä, että verkostokonsultoinnin osalta tilaukset ovat etupäässä olleet suunnittelu- ja hankearviointoja. Asiakastilanteisiin liittyviä tilauksia ei ole juuri ollut. Verkostopankkiirien tehtävänä on käydä neuvotteluja kuntien kanssa.

Verkostopankkitoiminnan tulevaisuuden kannalta koettiin tärkeiksi toiminnan laajentaminen

- alueellisesti
- määrällisesti
- sisällöllisesti, jolloin pankkiin voisi ottaa mukaan eri alojen osaajia, kuten esim. varhaisen vuorovaikutuksen osaajia

8.2.1 Verkstapankin tilaukset 2008 - 2009

Pvm	Tilaus	Vetäjä	
4.3.2008	Kouvola verkstokonsultit – Kouvolan seudun kunnallisten lastenkotien henkilökunnan uuden työn motiointipäivä. Osallistujina 30 lastenkotien työntekijää.	Merja Purho ja Paula Melartin	TOTEUTUNUT
8.4.2008	Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen verkstokonsulttitilaus. Alvari perhetyöntekijät: Kotkan 20 lastensuojelun sosiaalityöntekijät.		EI TOTEUTUNUT, Pidettiin ilman verkstokonsultteja
Huhtikuu 2008	Läheisneuvonpitoilaus Karhulan sosiaalityötoimistosta	Marika Cande	TOTEUTUNUT
20.5.2008	Elimäellä Varhaiskasvatuksen Paapu – Lapsen parhaaksi arviointidialogitilaus	Marika Cande ja Ritva Seppälä	TOTEUTUNUT
Syksyllä 2008	Pyhtäällä tulossa teemaneevunpito – verkstokonsultit.		KUTSUTTU KOOLLE 30.3.09 EI TOTEUTUNUT

VERKOSTOTYÖTÄ KAAKKOIS-SUOMESSA

Lokakuu 2008	Läheisneuvonpitoilaukset Kouvolan sosiaali-toimistosta.	Marika Cande ja Ilse Kirsilä	TOTEUTUNUT,
Tammikuu 2009	Läheisneuvonpidon koollekutsujatilaus Kotkan Karhulan sosiaali-toimistosta.	Eija Talka ja Sanna Kämäräinen	PERUUNTUNUT
10.2.2009	2009 KAMPA –hankkeen verkostokonsulttitilaus – ennakointidialogi lastensuojelu – ja päihdetyön yhteistyön vahvistamisesta (Lappeenranta). –	Marika Cande, Merja Purho ja Merja Nurmi	TOTEUTUNUT
4.5. 2009	Sahakoski –hankkeen arviointitilaisuus (ohjausryhmä, projektiryhmä, ohjaajat ja perhetyöntekijät).	Ritva Seppälä ja Pirkko Haikara	TOTEUTUNUT
17.6.2009	Sippolan koulukodin konsulttitilaus – (tilaajana Katri Kallonen)	Marika Cande ja Merja Purho Verkostokonsulttiopiskelijat Päivi Äärynen ja Anne-Marie Terämä	TOTEUTUNUT
24.8.2009	Verkostokonsulttitilaus Kouvolan Vammaisjärjestöjen yhdistys ry:n jäsenyhdistysten yhteistyö ym.		SIIRTYY
Syksy 2009	Hupu –koulutustilaus Pyhtäälle	Mirja Herttua-Ruuskanen, Tarja Rantala ja Riitta Peni (varalla)	
Heinäkuu 2009	Läheisneuvonpito tilaukseen liittyvä kysely Kouvolan lastensuojelun avopalvelut		PERUUNTUNUT
Tulossa	Verkostokonsulttitilaus asiakastilanteeseen Kouvolassa.		PERUUNTUNUT
Tulossa	Tulevaisuusmuisteluita alakoulusta yläkouluun siirryttäessä. Tilaajana Pyhtään kunta/Marika Cande		EI TOTEUTUNUT Tulevaisuudenmuistelu toteutettiin kyselylomakkeilla siten, että 7. luokan oppilaat antoivat vastaukset kuraattorille pienryhmissä pieninä dialogeina

Taulukko 2 Verkostopankin tilaukset vuosina 2008 – 2009

9. VERKOSTOTYÖN MENETELMIEN JA VERKOSTOPANKIN ”JUURTUMINEN” KAAKKOIS-SUOMEEN

Eri kehittämishankkeilla on ollut merkittävä osuus Verkostotyön menetelmien juurruttamiseen Kaakkois-Suomessa. Hankkeiden kautta käynnistyneet verkostotyön menetelmien koulutukset ovat omalla merkittävällä tavalla edistäneet menetelmien tunnettavuutta, käyttöön ottoa ja verkostotyön osaamista. Työntekijöitä on koulutettu mm. Huolen puheeksi ottamiseen ja Läheisneuvonpitoon. Verkostotyön menetelmät ja välineet eivät ole jääneet pelkästään hankkeissa hyödynnettäviksi työmenetelmiksi, vaan niitä on otettu konkreettisesti käyttöön moniammatillisissa työyhteisöissä

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka –hankkeella ja sen kautta käynnistyneillä Huolipuheeksi – teot tueksi ja Verkostomenetelmät lapsen eduksi osahankkeilla oli oma tärkeä roolinsa Verkostopankin syntyyn Kaakkois-Suomessa.

9.1 Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan hanke

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hanke (1.3.2003 - 30.6.2005) oli yksi Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kehittämishankkeista. Hankkeessa oli mukana viisi Kaakkois-Suomen kuntaa (Hamina, Kotka, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti). Hankkeen aikana luotiin Kaakkois-Suomeen lastensuojelun tutkimuksen, oppimisen ja palvelujen tuottamisen osaamisverkosto, jossa koordinoidaan lastensuojeluun liittyvää erityisosaamista ja kehitetään psykososiaalisen tuen palveluja. Hankkeen loputtua seudullista lastensuojelun kehittämistyötä jatkettiin verkostoituen koko Kaakkois-Suomen alueella.

Hankkeen toiminnan keskeisenä lähtökohtana olivat lapsilähtöisyys ja lapsen tarpeiden huomioiminen. Muita toimintaa ohjaavia periaatteita olivat moniammatillisuus ja monitoimijuus, sektorirajojen ylittäminen, ylikunnallisuus, seudullisuus, verkostoituminen, laaja-alaisuus ja laajan näkökulman luominen lastensuojeluun.

Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeen arviointiraportissa Robert Arnkil toteaa, että osaamisen kehittämisessä keskeistä osaa ovat esittäneet Stakesissa kehitellyt verkostotyön dialogiset menetelmät. Hankkeessa syntyi parhaimmillaan positiivinen Stakesin toteuttama menetelmäkouluttamisen, paikan päällä tapahtuvan omakohtaisen kokeilun ja käytännön työhön juurruttamisen ”ketju”, joka on saanut aikaan pysyviä muutoksia hankkeen mukana olevissa toiminnoissa. Hanke onnistui käynnistämään uudenlaisten verkottuvien ja dialogisten menetelmien kauden Kotkan seudulla ja osin laajemminkin ja lisäksi hankkeen kautta on saatu aikaisempaa selvemmin näkyviin ylisektorisen yhteistyön, kumppanuuksien ja seudullistumisen mahdollisuudet ja tarpeet ja näille kokemuksille voidaan jatkossa rakentaa.

9.1.1 Verkostopankkitoiminta Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka – hankkeessa

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka -hankkeeseen perustettiin Verkostopankki, joka tarjosi kaikille lasten ja nuorten kanssa toimiville kymenlaaksolaisille menetelmäpalveluita varhaiseen puuttumiseen ja moniammatilliseen verkostotyöhön.

Hankkeessa koulutettiin vuonna 2003 neljä puheeksiottamisen kouluttajaa ja Haminan omin varoin kaksi työntekijää. Lisäksi aloitettiin viiden henkilön verkostokonsulttikoulutus. Vuonna 2004 alkoi 10 uuden verkostokonsultin koulutus ja samana vuonna koulutettiin 18 läheisneuvonpidon koollekutsujaa. Vuonna 2005 aloitettiin koulutuskokonaisuus, joka koostui Huolen puheeksiotto-, Huolen kartoitus- ja Hyvien käytäntöjen -koulutuksesta. Tähän koulutuskokonaisuuteen osallistui 12 työntekijää. Koulutuskokonaisuuden rinnalla koulutettiin Pohjois-Kymenlaakson alueelle yhdeksän Huolen puheeksiottamisen –kouluttajaa. Koulutetuista työntekijöistä ja hankkeen menetelmiin perehtyneistä työntekijöistä ja yhteyshenkilöistä muodostettiin osajien pankki (kaikkiaan 76 henkilöä), joiden osaamista käytettiin Kymenlaakson alueella. Projektipäällikkö koordinoi toimintaa, hoiti markkinointia ja tilausten kohdentamista.

Verkostopankin kautta toteutui 34 erilaista verkostodialogia, yksi varhaisen puuttumisen tukihenkilöiden eli Varpusten järjestämä vanhempainilta ja kaksi läheisneuvonpitoa sekä rohkeuskoulutus Kouvolan yläluokkien opettajille. Rohkeuskoulutus oli opettajille suunnattu poliisi-sosiaalityöntekijä työparin vetämä ns. puuttumiskoulutus koulussa ilmenneisiin ongelmiin. Huolen puheeksiotto -kouluttajat kouluttivat henkilöstöä Miehikkälässä, Elimäellä, Jaalassa, Valkealassa, Iitissä, Kuusankoskella, Kouvolassa, Anjalankoskella, Kotkassa ja Haminassa. Rohkeuskoulutus toteutettiin Kouvolassa myös alaluokkien opettajille syksyn 2005 ja kevään 2006 aikana sekä aloitettiin Kuusankoskella ja Kotkassa. Lisäksi toteutettiin lokakuussa 2005 Huolen kartoitus Anjalankoskella, Haminassa, Kotkassa, Kouvolassa ja Kuusankoskella jokaisen kaupungin toimialajohdon yhteisesti sopimassa laajuudessa. Kartoituksen palautekeskustelut käytiin marraskuussa 2005 ja hyvien käytäntöjen koontitilaisuudet aloitettiin em. kaupungeissa tammikuussa 2006. Helmikuussa 2006 sovittiin pidettäväksi kuntien ja seurakuntien yhteiset suunnittelupalaverit Huolen kartoituksen ja Hyvien käytäntöjen kokoamiseksi.

9.2 Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikan osahankkeet Huoli puheeksi - teot tueksi ja Verkostomenetelmät lapsen eduksi

9.2.1 Huoli puheeksi - teot tueksi -hanke

Huoli puheeksi - teot tueksi -hanke (1.10.2003 - 31.3.2006) keskittyi varhaiseen tukemiseen. Hanke toteutettiin koko Kymenlaakson maakunnan alueella ja se ennakoiki osaamisklinikan laajenemista koko Kaakkois-Suomeen. Osaamisklinikan kokonaisuudessa hankkeella tavoiteltiin ehkäisevän lastensuojelun kehittämistä sekä toimijoiden roolin selkeytymistä varhaisessa tukemisessa sekä ehkäisevän lastensuojelun ja avohuollon tuen välisellä rajapinnalla.

Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeen päätavoitteena oli parantaa työntekijöiden kykyä ja mahdollisuutta auttaa lasta silloin, kun työntekijällä on herännyt lasta koskeva huoli. Toimenpiteet kohdennettiin perus- ja erityispalveluissa työntekijöihin, jotka kohtaavat lapsia ja perheitä päivittäisessä työssään, kuten esimerkiksi päivähoiton, koulun, kotipalvelun ja perhetyön työntekijät. Työntekijöitä koulutettiin varhaisen puuttumisen ja lastensuojelun verkostotyön kehittämiseen liittyviin menetelmiin.

Huoli puheeksi - teot tueksi -kehittämistyö pohjautui osaksi Palmuke -projektissa kehitettyihin voimavarakeskeisiin, asiakkaan kuulemista ja vuoropuhelua korostaviin menetelmiin ja yhteistyörakenteisiin. Hankkeessa käytettiin subjektiivisen huolen vyöhykkeiden kartoittamista ja kehitettiin hyviä käytäntöjä eri vyöhykkeille.

9.2.2 Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hanke

Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hankkeen (1.11.2004 - 30.9.2006) päätavoitteena oli juurruttaa läheisneuvonpitomenetelmä osaksi tavanomaista sosiaalityötä Etelä-Kymenlaaksossa sekä lisätä muiden verkostomenetelmien käyttöä perustöissä. Hanke linkittyi osittain Huoli puheeksi - teot tueksi -hankkeeseen, jonka Verkosto- ja koollekutsujapankki oli edellytys verkostomenetelmien alueelle juurtumisessa.

Verkostomenetelmät lapsen eduksi -hanke, jossa läheisneuvonpito työmenetelmänä oli keskeistä, edisti tämän tutkimukseen perustuvan menetelmän käyttöönottoa ja lisäsi uudenlaisten tuen muotojen käyttöä alueen lastensuojelun toimijoiden työssä. Hankkeessa koulutettiin työntekijöitä läheisneuvonpitomenetelmän käyttöön, jolloin myös erityisosaaminen parani.

9.3 EPM - Early Prevention Methods Varhaisen tuen toiminnalliset menetelmät -hanke

EPM – varhaisen tuen toiminnalliset menetelmät hanke (1.7.2005 – 30.10.2008) toteutettiin Kaakkois-Suomessa. EPM -hankkeen tarkoitus oli parantaa pienten lasten kanssa työtä tekevien kasvattajien kykyä tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa. Varhaiskasvattajien kykyjä vahvistettiin varhaisen puuttumisen ja huolien esille ottamisen taitoja kouluttamalla sekä eri ammattilaisten keskinäisiä yhteistyötaitoja parantamalla. Perinteisen kasvatusyhteistyön toimintamallia pyrittiin muuttamaan tasavertaisemman yhteistyön, kasvatuskumppanuuden suuntaan. Kumppanuusajattelussa lapsen ja nuoren etu toteutuu, kun kaikkien kasvattajien resurssit voidaan ottaa yhdessä käyttöön.

EPM oli koulutuksellinen hanke, jossa koulutuksien avulla vahvistettiin ennaltaehkäisevän työtteen kehittymistä varhaisen puuttumisen- ja huolen puheeksi ottamisessa ja vanhemmuuden vahvistamisessa. Tavoitteena oli kehittää toiminnallisista menetelmistä tapahtuvia varhaisen tukemisen toimintatapoja (varhaisen puuttumisen ja puheeksiottamisen taitoja) ammatillisessa osaamisessa. Hankkeen kohteena olivat pienten lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät varhaiskasvattajat kuten esimerkiksi päivähoitohenkilöstö, kasvatus- ja opetustoimen työntekijät ja sosiaalityöntekijät.

9.3.1 Huoli puheeksi koulutukset yhteistyössä Yhdessä enemmän –hankkeen kanssa

Huoli puheeksi -koulutuksia pyrittiin ensisijaisesti organisoimaan kunta- ja hankeyhteistyön keinoin. EPM- hanke verkostoitui ja järjesti Huoli puheeksi -koulutuksia Yhdessä Enemmän hankkeen kanssa.

Yhdessä enemmän –hanke oli Länsi-Saimaan seutukunnan verkostoiva lastensuojelun kehittämishanke, jossa osallisina olivat Suomenniemi, Savitaipale, Lemi, Luumäki ja Ylämaa. Yhdessä Enemmän -hankkeen tavoitteena oli parantaa Länsi-Saimaan seudun kuntalaisten palvelujen saatavuutta ja lisätä peruspalveluissa toimivan henkilöstön osaamista. Varhainen puuttuminen ongelmiin erityisesti lastensuojelussa edellyttää toimivaa verkostotyötä ja yhteisesti sovittuja toimintakäytäntöjä. Kun riittävän varhaisilla toimilla tuetaan lasten ja perheiden selviytymistä ja estetään ongelmien jatkumista, vähenevät myöhemmässä puuttumisvaiheessa tarvittavat kalliit ja raskaat toimenpiteet. Kuntien oman peruspalveluhenkilöstön, erityisesti neuvolan, päivähoito- ja koulutoimen sekä nuorisotoimen henkilöstön osaamisen vahvistaminen on silloin erityisen tärkeää.

Huoli puheeksi - koulutus perustui Stakesin kehittämään koulutusmalliin. Koulutus antaa valmiuksia lapseen liittyvän oman huolen tunnistamiseen, sen selkiyttämiseen ja huolen puheeksiottamiseen perheen kanssa. Huoli puheeksi - koulutuksiin

osallistui Etelä – Karjalan alueelta yhteensä 185 lasten ja nuorten parissa työskentelevää ammattilaista.

9.3.2 Kasvatuskumppanuus -koulutus

Kasvatuskumppanuuden osaamisen kehittämisessä kasvatuskumppanuus-koulutukset olivat valtakunnallisesti ajankohtaisia varhaiskasvatuksen kentällä ja ne nousivat keskiöön myös EPM -hankkeen koulutuskokonaisuudessa. Koulutuksia aiheesta syntyi maakunnallisista luennoista aina pitkäkestoisiin prosessimuotoisiin koulutuksiin. Lisäksi hankkeessa luotiin osallistujien palautteiden ja kuntien paikallisten tarpeiden pohjalta uusia, kuntien tarpeista lähteviä koulutusmalleja.

EPM -hankkeen pitkäkestoiseen kasvatuskumppanuus -koulutukseen osallistui 24 ammattikasvattajaa. Koulutuskonsultointeihin ja infoihin osallistui 89 henkilöä. Päivähoidon esimiehille suunnattuihin koulutuksiin osallistui 25 henkilöä. Luentomuotoisiin koulutuksiin osallistui 421 henkilöä. Kaiken kaikkiaan kasvatuskumppanuus koulutuksiin osallistui 559 varhaiskasvatuksen ammattilaista Kaakkois-Suomen alueelta.

9.4 Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke ja Life Coach ja läheisneuvonpidon koollekutsujien koulutukset

Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishankkeessa (2.5.2006 – 30.4.2008) olivat osallisina Lappeenrannan, Imatran, Joutsenon ja Taipalsaaren kunnat. Hanketta hallinnoi Lappeenrannan kaupunki ja koordinoi Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy (Socom). Lastensuojelun jälkihuoltoa ohjaa lastensuojelulaki ja kehittämishankkeen aikana (1.1.2008) tuli voimaan Uudistunut lastensuojelulaki (13.4.2007/417), jolla oli vaikutuksensa myös lastensuojelun jälkihuoltoon. Uuden lain myötä täsmentyivät esimerkiksi oikeus jälkihuoltoon, jälkihuollon sisältö sekä itsenäistymisvarat.

Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishankkeen päätavoitteena oli kehittää jälkihuoltoa nuorten tarpeista lähteväksi ja selkeyttää kuntien jälkihuoltotyötä lastensuojelun jälkihuoltopalveluiden saatavuuden ja laadun parantamiseksi. Lisäksi jälkihuoltotyön kehittämisen kannalta koettiin tärkeäksi koota yhteen näkemyksiä jälkihuollosta, palveluverkostosta, jälkihuollon toimivista käytännöistä ja toimintamalleista. Myös asiakastyöhön kaivattiin lisää apuvälineitä ja uusia työmenetelmiä. Jälkihuoltotyön sisällön kehittämisen lisäksi tärkeäksi koettiin jälkihuoltoprosessin kuvaaminen.

Hankkeen järjestämien koulutustilaisuuksien suunnittelussa pidettiin itse koulutuksen sisällön lisäksi erittäin tärkeänä sitä, kenelle koulutus tullaan suuntaamaan. Jälkihuoltotyötä tehdään useasti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, joten koulutuksien avulla haluttiin myös syventää yhtenäistä toimintakulttuuria lastensuojelutyössä. Koulutusta oli toivottu ratkaisukeskeisistä työkäytännöistä, joita voidaan käyttää apuna nuorten kanssa tehtävässä työssä. Syys- ja marraskuussa 2007 järjestettiin Life Coach -koulutus 24 eri alan ammattilaiselle. Life Coachissa nuorta tuetaan henkilökohtaisen valmennuksen avulla löytämään omat voimavaransa tavoitteidensa saavuttamiseksi. Monimuoto-opetuksena järjestetyssä koulutuksessa oli mukana kuntien sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia, perhetyöntekijöitä,

lastensuojelulaitosten henkilökuntaa, perhehoitajia sekä Socomin, mielenterveyspalvelujen, oppilashuoltoyksikön ja opiskeluterveydenhuollon henkilökuntaa.

Hankkeen aikana järjestettiin myös läheisneuvonpitoon liittyvää koulutusta. Hankkeen aikaisista työmenetelmistä läheisneuvonpito antoi hyvät mahdollisuudet vahvistaa nuoren ja hänen lähipiirinsä voimavaroja siirryttäessä sijaishuoltopaikasta itsenäisyyteen. Lisäksi hankealueelle tarvittiin lisää läheisneuvonpidon koollekutsujia. Läheisneuvonpitoon liittyvä koulutus järjestettiin lokakuussa 2007. Koollekutsujakoulutuksen tavoitteena oli syventää läheisneuvonpidon tuntemusta verkostotyömenetelmänä ja antaa valmiuksia koota läheisneuvonpito ja toimia sen puheenjohtajana. Koulutus sisälsi 2,5 lähiopetuspäivää ja antoi valmiudet toimia läheisneuvonpidon koollekutsujana. Koulutuksesta valmistui 12 läheisneuvonpidon koollekutsujaa. He työskentelevät kuntien sosiaalitoimessa sosiaalityöntekijöinä ja -ohjaajina, perhetyöntekijöinä, vastaanottokodissa tai erilaisissa varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kehittämishankkeissa.

9.5 Kouvolan seudun lastensuojelun kehittämishanke 2006 – 2008

Kouvolan seudun lastensuojelun kehittämishankkeen (1.4.2006 – 31.10.2008) tavoitteena oli lastensuojelupalveluiden saatavuuden turvaaminen ja laadun parantaminen luomalla Kouvolan seudun kuntien yhteinen lastensuojelun palvelurakenne, toimintamalli sekä palvelustrategia. Lisäksi hankkeen tavoitteena oli Kouvolan seudun kuntien lastensuojelun nykytila-analyysin laatiminen, lastensuojelun seudullisen palvelurakenteen ja toimintamallin luominen ja lastensuojelun sosiaalityön perus- ja erityisosaamisen kehittäminen. Hankkeessa olivat mukana Pohjois-Kymenlaakson seitsemän kuntaa: Anjalankosken, Kouvolan ja Kuusankosken kaupungit sekä Elimäen, Iitin, Jaalan ja Valkealan kunnat.

Lastensuojelun sosiaalityön perus- ja erityisosaamisen kehittäminen koulutussuunnitelman pohjalta oli yksi hankkeen tavoitteista. Tähän liittyi uusien lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn kehitettyjen työvälineiden ja menetelmien juurruttaminen ja toteuttaminen. Verkostokonsultaatiot ja läheisneuvonpitojen koollekutsuminen sisältyivät erityisosaamisen kehittämiseen. Hankkeessa toteutettiin neljä verkostokonsultaatiota sekä laadittiin esitteet verkostokonsulttitoiminnasta ja läheisneuvonpidon koollekutsujen prosessista.

10. HANKKEIDEN JÄLKEEN PYSYVÄÄN TOIMINTAAN JA LAPSEN OSALLISUUTEEN

10.1 Lapsen osallisuus ja verkostot

Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Lasten kohdalla viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella heitä tasa-arvoisesti yksilöinä ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Esimerkiksi Lastensuojelulaki korostaa lapsen asianosaisuutta kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä.

Lapsen osallistumisen oikeuteen on kiinnitettävä entistä suurempaa huomiota. Kaikilla lapsilla on oikeus tuntea oikeutensa ja ilmaista mielipiteensä heitä koskevissa asioissa. Lapsen osallisuus on aikuisten ja lasten kohtaamista ja sitä kautta lasten näkökulman avaamista aikuisille.

Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Lapsen osallisuuden toteutumiseen ei kuitenkaan riitä pelkkä lasten mielipiteiden selvittäminen. Esimerkiksi pienten lasten kohdalla osallisuus merkitsee mahdollisuutta tulla kuulluksi jokapäiväisissä askareissa ja leikeissä. Osallisuuden toteutumisesta ei voida puhua, mikäli lapselle ei synny kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä.

Lapsen läheisverkosto muodostuu perheen lisäksi sukulaisista, ystävistä ja muista lapselle tärkeistä aikuisista, joita lapsi tapaa esimerkiksi harrastusten kautta. Muita lapsen verkostoon kuuluvia toimijoita voivat olla esimerkiksi neuvola, päiväkotiki, koulu sekä mahdollisesti ammattiauttajat ja viranomaiset.

Tavallisen arjen elämisen opettelu ja sen mielekkyyden ymmärtäminen ovat tärkeä osa lapsen vanhempien ja muun lähiverkoston tehtävää. Kodin ulkopuolisilla aikuissuhteilla on tärkeä rooli erityisesti epäsuotuisissa perheoloissa elävän lapsen kehitykselle. Psykologi Tuija Vanhasen sanoin: *”Jokainen aikuinen, jonka lapsi arjessaan kohtaa on lapselle tärkeä”* (Yhdessä enemmän –hanke).

Dialogisilla verkostotyön menetelmillä on mahdollisuus saada aikaan aidon vuorovaikutuksen syntymistä ja tukea aikuisen ja lapsen tasavertaista kohtaamista. Menetelmät antavat myös mahdollisuuden lapsen äänen ja kokemuksien kuulumiseen häntä koskevassa asiassa. Esimerkiksi Pohjoismainen ja suomalainen erityispiirre läheisneuvonpidon käytännön toteutuksessa on ollut lapsen aseman osallisuuden ja oikeuksien esillä pitäminen.

10.2 Jatkotoimenpiteet Kaakkois-Suomessa

10.2.1 Taustalla paljon työtä

Verkostotyötä ja verkostopankkitoimintaa kehittäneet ja toteuttaneet hankkeet ovat luoneet hyvän pohjan verkostopankkitoiminnalle Kaakkois-Suomessa. Viime vuosina verkostopankkitoimintaa on koordinoanut ja ylläpitänyt Lastensuojelun kehittämissyksikkö, joka hankkeena päättyy 31.10.2009. Toimiakseen hyvin ja asiakkaita ja heidän tarpeitaan palvelevalla tavalla verkostopankkitoiminnan on oltava pysyvää. Lisäksi toiminnasta vastaavan tulee voida työskennellä kokoaikaisesti.

Hankkeiden aikana kouluttautuneista asiantuntijoista sekä toimijoista osa on edelleen mukana ja tilauksiin käytettävissä. Osa on eri syistä johtuen jäänyt pois toiminnasta. Hankkeiden myötä jatkunut verkostopankkitoiminta on pitänyt sen ”hengissä” tarjoamalla toimijoille foorumin tapaamisiin, kokemusten vaihtoon ja tilanteen päivittämiseen. Tilauksia on tehty ja välitetty harvakseltaan vuosien 2008 - 2009 aikana. Asiakastilanteisiin on tullut vain muutama tilaus.

10.2.2 Toimijoiden tarpeet

Toimijoilla (asiantuntijoilla ja verkostotyön tekijöillä) on oltava mahdollisuus saada täydennyskoulutusta eli päivitystä osaamiseensa. Lisäksi tarvitaan jatkuvasti uusia toimijoita Kaakkois-Suomen ja erityisesti Etelä-Karjalan alueelle. Tähän liittyen toteutetaan tässä vaiheessa kysely verkostotyön menetelmistä, niiden tuntemisesta ja käytöstä sekä koulutustarpeesta. Ammattitaitonsa ylläpitämiseksi toimijat tarvitsevat myös esim. työnohjauksen järjestämistä.

10.2.3 Lapsen ääni –hanke ja verkstopankkitoiminta

Kaakkois-Suomen Lapsen ääni –hankekokonaisuus (2009-2011) koostuu kolmesta alueellisesta hankkeesta sekä Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto – hankkeesta. Lapsen ääni –hankkeen keskeisimpänä tarkoituksena on kehittää lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta edistävien ja syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen rakenteita, toimintamalleja sekä vaikuttavuutta. Osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia voidaan parantaa kehittämällä vuorovaikutteista palvelukulttuuria. Se voi tapahtua mm. dialogisen kohtaamisen avulla, jossa ammattilaiselta edellytetään taitoa luoda turvallinen välittämisen ilmapiiri, joka mahdollistaa asiakkaan voimaantumisen.

Näin ollen jatkossa asiantuntija- ja verkstopankkitoimintaa on yhdistettävä siten, että siitä muodostuu yhtenäinen toimintamalli ja –rakenne. Samalla on huolehdittava toimijoiden rekrytoinnista ja ammattitaidon ylläpitämisestä. Tavoitteena on, että toiminnalla on päätoiminen ylläpitäjä. Onnistunut toiminta edellyttää myös kuntien välisten sopimusten luomista ja voimassaoloa koko Kaakkois-Suomen alueella.

11. KYSELY

Kaakkois-Suomen kuntien sosiaalitoimesta/perusturvasta vastaaville viranhaltijoille lähetettiin elokuussa 2009 kysely verkostotyön menetelmistä, niiden tuntemisesta ja käytöstä sekä koulutustarpeesta. Kyselyn vastaanottaneita pyydettiin vastaamaan/välittämään kysely lasten ja nuorten palveluiden edustajille (terveydenhuolto, lasten ja äitiysneuvolat, päivähoito ja varhaiskasvatus, koulu, oppilashuolto, kouluterveydenhuolto, nuorisotoimi, päihdepalvelut, mielenterveyspalvelut ja lastensuojelu). Laaja-alaisen näkemyksen saamiseksi verkostotyön menetelmien tuntemisesta ja käytöstä toivottiin, että vastausten antajina olisi mahdollisimman moni lasten, nuorten ja perheiden kanssa työtä tekevä. Kyselyn tulosten on tarkoitus olla apuna verkstopankkitoiminnan kehittämisessä alueellisesti, määrällisesti ja sisällöllisesti. Lisäksi niitä voidaan käyttää tukena lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämisessä.

11.1 Kyselyn tulokset

Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 50 kpl. Vastanneiden joukossa oli lasten ja nuorten palveluiden edustajia mm. terveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, nuorisotoimesta ja lastensuojelusta.

Alla olevassa taulukossa 3 on kuvattu vastauksien lukumäärä ja verkostotyön menetelmien tuntemusta Kaakkois-Suomessa. Parhaiten verkostotyön menetelmät tunnettiin Kouvolan alueella, jossa 73,3 % vastanneista ilmoitti tuntevuansa ko. menetelmät.

	Vastauksia kpl	Tuntee verkostotyön menetelmiä	Tuntee, mutta ei käytä	Ei tunne
Etelä-Karjala	21	47,6 %	23,8 %	28,6 %
Kouvola	15	73,3 %	0 %	26,7 %
Etelä-Kymenlaakso	14	35,7 %	35,7 %	28,6 %

Taulukko 3 Vastanneiden lukumäärä ja verkostotyön menetelmien tuntemus

Taulukossa 4 on esitetty eri verkostotyön menetelmiä käyttäneet. Menetelmiä ei ole välttämättä käytetty strukturoituna mallina vaan niitä on usein sovellettu oman käyttötarkoituksen ja tarpeen mukaan.

	Huolen puheeksiotto	Läheisneuvonpito	Ennakointidialogi esim. tulevaisuuden muistelu	Jokin muu verkostotyön menetelmä
Etelä-Karjala	4	4	4	verkostoterapia
Kouvola	7	7	7	perheinterventio verkostopalaveri
Etelä-Kymenlaakso	4	4	4	alueneuvonpito Lapset puheeksi -menetelmä

Taulukko 4 Eri verkostotyön menetelmiä käyttäneet

Läheisneuvonpidon koollekutsuja tai verkostokonsultti tilattiin yleisimmin lastensuojelun kehittämissyksikön verkostopankista tai koollekutsujana toimi työntekijä itse. Myös työntekijän omaa verkostoa hyödynnettiin läheisneuvonpidon tilanteissa tai läheisneuvonpidon koollekutsujina.

Huolen puheeksiottoa oli käytetty pääasiallisesti lastensuojelutilanteissa ja varhaiskasvatuksen puolella. Vastanneiden joukossa oli myös huolen puheeksioton kouluttajia. Menetelmä koettiin hyväksi niissä tilanteissa, joissa huoli oli riittävän pieni tai sijaitsi harmaan vyöhykkeen alueella. Kyselyyn vastanneiden mielestä huolen puheeksioton avulla voidaan konkretisoida vanhemmille miksi ja miten lapsen tilanteesta ollaan huolissaan. Se koettiin myös työskentelyä helpottavaksi välineeksi tilanteissa, joissa työntekijä mietti edeltä käsin tulevan asian puheeksiottoa. Huolen puheeksioton koettiin helpottavan työntekijäverkoston osaamisen hyödyntämistä ja oman työtaakan jakamista.

Läheisneuvonpito koettiin hyväksi ja käyttökelpoiseksi menetelmäksi erityisesti lastensuojelutyössä. Vastanneiden joukossa oli sekä läheisneuvonpidon koollekutsujia että työntekijöitä, jotka oli kutsuttu mukaan läheisneuvonpitoon asiakkaan asioissa. Vastaajat kokivat, että menetelmän avulla oli mahdollista selvittää perheen tuen tarvetta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Läheisneuvonpidon katsottiin helpottavan perheen ympärillä olevan läheisverkoston

kartoittamista. Työntekijän kannalta läheisneuvonpito auttoi kokonaisuuksien hahmottamisessa ja helpotti omaa työtä.

Ennakointidialogeja esim. tulevaisuuden muistelua ei strukturoituna menetelmänä asiakastyössä juurikaan käytetty. Useimmissa tapauksissa tulevaisuuden muistelua käytettiin sovellettuna mallina, jota työntekijä muokkasi omaan asiakastilanteeseensa sopivaksi. Ulkopuolisia vetäjiä eli verkostokonsultteja ei asiakastilanteissa yleensä ollut mukana. Työntekijät itse olivat omassa työssään osallistuneet ennakointidialogeihin, joita oli käytetty apuna mm. oman työn tulevaisuuden visioinnissa ja kehittämisessä. Ennakointidialogeja oli käytetty myös yhteistyökokouksissa ja työn suunnittelussa.

Koulutustarpeet vaihtelivat peruskoulutuksesta yhden päivän intensiivikoulutukseen vastaajan verkostotyön menetelmien tuntemuksen mukaan. Myös verkostotyön menetelmien esittelyä case-luonteisesti ehdotettiin. Uuden lastensuojelulain voimaantulo on lisännyt tarvetta saada lisätietoa erityisesti läheisneuvonpidon käytöstä. ”Kaikenlaisen” lisätiedon ja –koulutuksen tarve työmenetelmiin liittyen nousivat esille useimmista vastauksista. Menetelmäkoulutus koettiin tarpeelliseksi senkin vuoksi, että verkostotyön menetelmien käytöstä tulisi luonteva osa asiakastyötä.

Kyselyn tuloksia selvitetään lisää keväällä 2010 ilmestyvässä opinnäytetyössä.

VERKOSTOKONSULTTI

YHTEISTYÖNEUVOTTELUIDEN TUEKSI

Verkostokonsultit ovat Stakesin kouluttamia psykososiaalisen työn ammattilaisia. He hallitsevat dialogisuuteen perustuvia ja yhteistyötä selkeyttäviä vuoropuhelumenetelmiä.

UUDENLAINEN YHTEISTYÖNEUVOTTELU

Yhteistyön sujuminen ei ole itsestäänselvyys. Yhteistyö voi jumiutua eikä yhteistä kieltä yrityksistä huolimatta löydy. Siksi yhteistyöhön tarvitaan työvälineitä.

VOIT KÄYTTÄÄ NEUVOTTELUMALLEJA, JOISSA

- keskustelua johtaa ulkopuolinen vetäjä
- jokainen saa puhua omasta näkökulmastaan
- keskustelulla on selkeä rakenne ja tavoite
- luodaan toivoa ja suunnitellaan konkreettisia tukitoimia

- lopputuloksena on suunnitelma, johon kaikki voivat sitoutua

Palaverien vetäjinä toimivat koulutetut verkostokonsultit. He eivät neuvo, ota kantaa tai pyri vaikuttamaan käsiteltäviin asioihin. Konsulttien tehtävänä on huolehtia keskustelun etenemisestä ja varmistaa kaikkien osapuolten tasapuolinen kuuleminen.

VOIT TILATA VERKOSTOKONSULTIT

- **ASIAKASPALAVERIIN**, kun haluat selkiinnyttää perheen ja työntekijöiden työn- ja vastuunjakoja tai haluat saada monipuolisen perustan lasta / nuorta ja perhettä tukevan huolto-, hoito-, kuntoutus- tai muun suunnitelman tekemiseen.
- **TYÖNTEKIJÄPALAVERIIN**, kun haluat selvittää työntekijöiden työn- ja vastuunjakoja.
- **ALUENEUVONPITOON**, kun haluat selvittää yhdessä eri toimijoiden kanssa näkemyksiä alueesi tilanteesta ja kehittämistarpeista.

- **TEEMANEUVONPITOON**, kun olet huolissasi jostakin alueesi lapsiin / nuoriin liittyvästä kysymyksestä ja kun haluat yhdessä muiden toimijoiden kanssa laatia huolta vähentävän toimintasuunnitelman.
- **SUUNNITTELUPALAVERIIN**, kun haluat laatia esim. jonkun toimialan, yksikön, kunnan strategia- tai toimintasuunnitelman.
- **ARVIOINTIPALAVERIIN**, kun haluat eri osapuolten arvioivan omasta näkökulmastaan yhteisen toiminnan kehittyneisyyttä ja siihen liittyviä huoliaan sekä omia tekojaan yhteistyön edistämässä.

Neuvottelun tilaaja toimii koollekutsujana ja kertoo kutsutuille kokoontumisen tarkoituksen. Hän järjestää paikan kokoontumiselle ja huolehtii siitä, että osanottajat ovat varanneet aikaa riittävästi, n. 3 tuntia.

LISÄTIETOJA JA VERKOSTOKONSULTTIEN TILAUKSET:

LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYKSIKKÖ

Kehittämissuunnittelijat
Eija Vikman
eija.vikman@socom.fi

Paula Ylönen
paula.ylonen@socom.fi

1.8.2009 alkaen Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto Kehikko
verkstopankki@socom.fi

Verkostokonsultointi on maksullista.

Kustannukset tilaajalle vuonna 2009 ovat:

100 € / konsultti / tunti + matkakustannukset

LÄHEISNEUVONPITO

VANHEMPIEN JA LÄHEISTEN YHTEISVOIMIN LASTEN JA NUORTEN PARHAAKSI

Läheisneuvonpito on yksi tapa etsiä ratkaisuja lapsia ja nuoria koskeviin huoliin. Neuvonpidossa lapsen oma perhe ja perheelle läheiset ihmiset kokoontuvat keskustelemaan ja suunnittelemaan lapsen ja nuoren kavun turvaamista osana perheen ja heidän läheistensä tavallista arkea. Lähtökohdaksi on ottaa huomioon lapsen ajatukset ja toiveet sekä läheisten ihmisten voimien yhdistäminen lapsen parhaaksi.

LÄHEISNEUVONPITO

Asiakkaalle järjestetään mahdollisuus yhdessä läheistensä kanssa käsitellä asiaansa ja ehdottaa siihen ratkaisua.

Viranomaiset antavat asiantuntemuksensa läheisverkoston käyttöön.

Neuvonpidon järjestäjäksi kutsutaan ulkopuolinen koollekutsuja.

LÄHEISNEUVONPITOA VOIDAAN KÄYTTÄÄ:

- Varhaisessa vaiheessa lastensuojelun tarpeen arvioimisen yhteydessä ja selvitystyön päätteeksi
- Asiakassuunnitelmaa laadittaessa ja avohuollon tukitoimia suunniteltaessa
- Kriisitilanteissa ja äkillisissä elämäntilanteen muutoksissa
- Lapsen sijoitusta harkittaessa (Lsl 32§)
- Lapsen hoitopaikan muutostilanteissa, kotiuttamisvaiheissa ja jälkihuoltoa suunniteltaessa

Läheisneuvonpito etenee vaiheittain:

1. VALMISTELUVAIHE → 2. LÄHEISNEUVONPITO → 3. SEURANTA

1. VALMISTELUVAIHE

Sosiaalityöntekijä ja lapsen huoltajat sopivat läheisneuvonpidon järjestämisestä allekirjoittamalla läheisneuvonpidon toimeksiannon. Sosiaalityön ja perheen välille kutsutaan ulkopuolinen taho,

koollekutsuja, joka valmistelee läheisneuvonpidon.

2. LÄHEISNEUVONPITO

Läheisneuvonpito on kokous, jossa on kolme vaihetta: tiedonanto, läheisten oma neuvonpito ja suunnitelman esittely. Koollekutsuja toimii tilaisuuden vetäjänä. Tiedonantovaiheessa sosiaalityöntekijä esittää ne kysymykset, joihin läheisneuvonpidolta halutaan ratkaisua. Muut viranomaiset antavat oman yhteenvetonsä. Läheisten oman neuvonpidon aikana viranomaiset ja koollekutsuja eivät ole paikalla. Läheiset laativat suunnitelman ja ehdotuksen, jonka he esittelevät sosiaalityöntekijälle hyväksyttäväksi. Sosiaalityöntekijä päättää suunnitelman hyväksymisestä. Samalla sovitaan miten suunnitelmaa seurataan.

3. SEURANTA

Läheiset arvioivat yhdessä viranomaisten kanssa, kuinka suunnitelma on käytännössä toiminut. Yhteisen arvioinnin perusteella suunnitelmaan tehdään tarvittaessa korjauksia.

LISÄTIETOJA JA LÄHEISNEUVONPIDON TILAUKSET:

LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYKSIKKÖ

Kehittämissuunnittelijat
Eija Vikman
eija.vikman@socom.fi

Paula Ylönen
paula.ylonen@socom.fi

1.8.2009 alkaen Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto Kehikko
verkostopankki@socom.fi

Läheisneuvonpito on maksullista.

Kustannukset tilaajalle vuonna 2009 ovat **koollekutsujan palkkio:**

- 40 €/h sis. valmistelutyön
- 100 €/h läheisneuvonpito
- Matkakustannukset

Tilaaja vastaa tilavuokrista ja tarjoiluista

LÄHTEET

Arnkil, Tom. Dialogeja, kohtaamisia ja verkostoja huolten vyöhykkeillä. Verkostokonsulttikoulutuksen luentomateriaalia. 2009.

Arnkil, Tom. Verkostotyö – perinnekaluja, uutta ekspertiisiä vai pirullinen juoni? Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen ja Jouko Karjalainen (toim.). Seis yhteiskunta - tahdon sisään (99 – 123). 2004. Minerva Kustannus Oy.

EPM – varhaisen tuen toiminnalliset menetelmät hankeen loppuraportti. SOCOM Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy. 2008. Saatavilla www-muodossa http://www.socom.fi/dokumentit/Paattyneet_hankkeet/EPM/Loppuraportti_17_10_2008.pdf.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom & Rautava, Marie. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Stakes työpapereita 29/2006.

Eriksson, Esa & Pyhäjoki, Jukka. Huolen vyöhykkeistö ja työmenetelmät - dialogisuuden edistäminen. Teoksessa Annukka Armanto, Paula Koistinen (toim.). Neuvolatyon käsikirja (439 – 448). Tammi 2007.

Etelä-Karjalan lastensuojelun jälkihuollon kehittämishankkeen loppuraportti. SOCOM Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy. 2008. Saatavilla www-muodossa http://socom.trans.neutech.fi/dokumentit/Julkaisut/EKLJK_loppuraportti.pdf.

Kokko, Riitta-Liisa & Koskimies, Mimosa. Ennakointidialogit moniammatillisena yhteistyömuotona. Dialogisten verkostopalaverien välitön palaute. Stakes Raportteja 17/2007.

Lastensuojelun ja perhetyön osaamisklinikka –hankkeen loppuraportti. SOCOM Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy. 2005. Saatavilla www-muodossa http://www.socom.fi/dokumentit/Lastensuojelun_ja_perhetyon_osaamisklinikka.doc#_Toc125857485.

Naapila, Kaisu. Verkot vesille - johdatus verkostoterapiaan. Suomen Mielenterveysseuran koulutus ja perheterapiakeskus. 1992.

Seppälä, Ritva. Kouvolan seudun lastensuojelun kehittämishankkeen loppuraportti.

Sosiaaliportti.fi. Sosiaalialan ammattilaisille. Työvälineet/työmenetelmät. Saatavilla www-muodossa <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/>

Sosiaaliportti.fi. Sosiaalialan ammattilaisille. Lastensuojelunkäsikirja/hallinto/lapsen osallisuus. Saatavilla www-muodossa <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Sosiaaliportti.fi. Sosiaalialan ammattilaisille. Lastensuojelunkäsikirja/työvälineet/työmenetelmat/läheisneuvonpito. Saatavilla www-muodossa

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/laheisneuvonpito/>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL. Verkostomenetelmät. Saatavilla www-muodossa
<http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/index.htm>

Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.)(2008)Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 18

KIRJALLISUUTTA

Arnkil, Tom & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert. Palvelujen dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes raportteja 252/2000.

Arnkil, Tom & Eriksson, Esa & Saikku, Peppi. Huolen harmaa vyöhyke. Dialogi 7/1998.

Arnkil, Tom & Eriksson, Esa. Selkeyttäviä vuoropuheluita moniammatilliseen yhteistyöhön, Dialogi 8/1998.

Arnkil, Tom & Seikkula, Jaakko & Eriksson Esa. Avoimet dialogit ja ennakointidialogit - Sosiaaliset verkostot psykososiaalisessa työssä. Yhteiskuntapolitiikka 2/2001.

Arnkil, Tom. Verkostotyö lastensuojelussa - menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Annamajja Puolnti, Tuula Saarnio, Anne Hujala (toim.). Lastensuojelu tänään. Tammi 2004

Arnkil, Tom: :Early Intervention - Anticipation Dialogues in The Grey Zone of Worry. Article for Nordic Childcare Conference in Iceland 2003.

Arnkil, Tom & Erikssonin, Esa."Älkää leimatko lapsia huolten vyöhykkeistöllä!" puheenvuoro (Dialogi 8/08). Luettavissa <http://dialogi.stakes.fi/Fl/dialogin+arkisto/2008/8/sivu/20.htm>

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom & Rautava, Marie. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Stakes työpapereita 29/2006.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes oppaita 60/2005.

Eriksson, Esa & Pyhäjoki, Jukka. Huolen vyöhykkeistö ja työmenetelmät - dialogisuuden edistäminen. Teoksessa Annukka Armanto, Paula Koistinen (toim.). Neuvolatyön käsikirja. Tammi 2007.

Heino, Tarja & Kaatra, Anne & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika & Vuorio, Juha-Pekka (2005) Läheisneuvonpidon ja sosiaalityön kriittinen kohta: lapsi. (279 - 303) Teoksessa Mirja Satka & Synnove Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (Toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Heino, Tarja & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika (2004) Läheisneuvonpito. Artikkelit kirjassa J-P Roos (toim.) Huostaanottokirja. Kopijyvä Oy Jyväskylä 2004.

Heino, Tarja (2001) Sijoitukset sukulaisperheisiin lastensuojelussa. Stakes. Aiheita 19.

Heino, Tarja (2003) Kokemuksia läheisneuvonpidoista. Päiväkirja-aineiston raportointi. Stakes. Aiheita 4/2003.

Heino, Tarja (2005) Lapsen tieto - sen paikka tutkimuksessa ja käytännössä. Artikkeliteoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) Toinen tieto - kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Stakes 2005.

Heino, Tarja (2006) Tiedon tuottamisen tilat läheisneuvonpitoprojektissa. Artikkeliteoksessa Riitta Seppänen-Järvelä ja Vappu Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyksiä, Stakes 2006.

Heino, Tarja (toim.) (2000) Läheisneuvonpito - uusi sosiaalityön menetelmä. Stakes Oppaita 40.

Heino, Tarja (toim.) (2001) Läheisneuvonpito kuntien näkökulmasta. Kuntien paikalliset projektit ja niistä saatujen kokemusten vertailua. Stakes. Aiheita 28.

Kokko, Riitta-Liisa & Koskimies, Mimosa. Ennakointidialogit moniammatillisena yhteistyömuotona. Dialogisten verkostopalaverien välitön palaute. Stakes Raportteja 17/2007.

Kokko, Riitta-Liisa. Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Stakes 2006

Naapila, Kaisu. Verkot vesille - johdatus verkostoterapiaan. Suomen Mielenterveysseuran koulutus ja perheterapiakeskus. 1992.

Reinikainen, Sarianna (2007) Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Raportteja. Helsinki: Stakes. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R7-2007-VERKKO.pdf>

Reinikainen, Sarianna (2007): Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Stakes, raportteja 7/2007. Helsinki.

Seikkula, Jaakko & Tom, Arnkil. Dialoginen verkostotyö. Tammi. 2005

Seikkula, Jaakko. Sosiaaliset verkostot ammattiauttajan voimavarana kriiseissä. Tammer-paino. 1996.

Tom Erik Arnkil. Verkostotyö lastensuojelussa - menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio, Anne Hujala (toim.). Lastensuojelu tänään. Tammi 2004.

Verkostokonsultit ohjaavat keskustelua, mutta eivät tuputa neuvoja. Dialogi 4/2003.

Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.)(2008)Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 18.